

NACIONALNA KNJIŽNICA NOČE KNJIŽNIC NA KOSOVU POVEZATI V NACIONALNI KNJIŽNIČNI INFORMACIJSKI SISTEM

Komu je v interesu izolacija knjižnic na Kosovu?

Ni integriranega upravljanja katalogov in bibliografij

Piše:

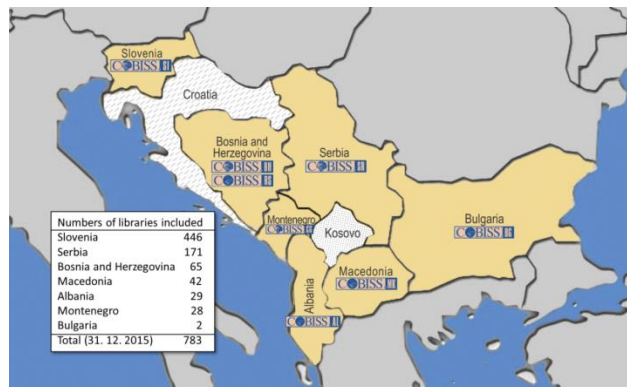
Tomaž Seljak

V zadnjih 25 letih le 15 kosovskih knjižničarjev pridobilo formalno izobrazbo na izrednem podiplomskem študiju bibliotekarstva na Univerzi v Zadru (2007/2008) ali na Univerzi v Ljubljani (2009/2010).

Razvoj knjižnic na Kosovu spremljam že več kot 25 let in v tem času sem koordiniral različne programe razvojne pomoči knjižnicam, začeniši z implementacijo prvih računalniških aplikacij za vzajemno katalogizacijo v Narodni in univerzitetni knjižnici Kosova (NUBK) leta 1989. Danes lahko ugotovimo, da knjižnice na Kosovu kljub številnim razvojnim spodbudam še vedno delujejo izolirano in niso povezane v nacionalni knjižnični informacijski sistem in regionalno mrežo COBISS.Net (www.cobiss.net), ki povezuje že preko 780 knjižnic iz 7 držav, od tega 29 iz Albanije. Kako je to mogoče?

V SVETU STA POZNANA DVA PRISTOPA K AVTOMATIZACIJI KNJIŽNIC:

- Knjižnice se povezujejo v knjižnične informacijske sisteme in mreže z enotnimi pravili za vzajemno obdelavo knjižničnega gradiva in izmenjavo bibliografskih zapisov, s plačilom članarine pa knjižnice dobijo v uporabo potrebno programsko opremo, ki je sicer ni mogoče kupiti (primeri: COBISS.Net, OCLC).
- Knjižnice kupujejo bolj ali manj prilagodljivo programsko opremo (na mednarodnem tržišču obstaja veliko ponudnikov), same določijo pravila za obdelavo knjižničnega gradiva, vzajemna katalogizacija praviloma ni implementirana, nadzor nad kvaliteto bibliografskih zapisov pa ni obvezen (primeri: Aleph, Koha, Adlib).

Probleme s programsko opremo Aleph-500 ima tudi Nacionalna in univerzitetna knjižnica v Zagrebu.

DRAGA IN NEFUNKCIONALNA PROGRAMSKA OPREMA

Leta 2003 sta Ministrstvo za kulturo Kosova in IZUM iz Maribora pripravila Projekt računalniškega povezovanja knjižnic v enoten sistem "Virtualna knjižnica Kosova" na platformi COBISS, a sodelovanja z NUBK ni bilo mogoče vzpostaviti. NUBK je leta 2004 izbrala drugi pristop in kupila zelo drago programsko opremo Aleph 500 za lokalne knjižnične aplikacije (nabava, katalogizacija, izposoja ...), a brez predhodno definirane organizacije nacionalnega knjižničnega informacijskega sistema, brez vzajemnega kataloga Kosova, brez organiziranega izobraževanja knjižničarjev (bibliografov/katalogizatorjev), brez nadzora nad kvaliteto baz podatkov in brez uporabniških priročnikov v albanskem jeziku.

NUBK je leta 2006 prejela povabilo za pridružitvev projektu COBISS.Net, ki so ga v Skopju podpisali direktorji petih nacionalnih knjižnic iz regije in direktor IZUM-a. Odziva ni bilo! Kljub temu je Vlada Republike Slovenije v okviru projekta COBISS.Net v obdobju 2006–2010 financirala različne programe razvojne pomoči knjižnicam na Kosovu v skupni vrednosti 365.000 EUR:

- 30 knjižnicam je bila nabavljena najnujnejša računalniška oprema (2–5 PC in tiskalnik);
- 18 zaposlenim v knjižnicah je bil financiran podiplomski študij bibliotekarstva (16 na

- Univerzi v Zadru in 2 na Univerzi v Ljubljani), 15 jih je doslej diplomiralo;
- organizirano je bilo enotedensko računalniško izobraževanje 112 knjižničarjev v Prištini in dvotedensko usposabljanje 20 knjižničarjev v Sloveniji;
 - organizirano je prevajanje mednarodnih bibliografskih standardov (ISBD) ter priročnikov in uporabniških vmesnikov COBISS v albanski jezik;
 - mednarodnih konferenc in delavnic COBISS in EUROCRIS se je udeležilo preko 50 predstavnikov knjižnic in drugih institucij s Kosova.

Vse navedene aktivnosti je koordiniralo Ministrstvo za kulturo, mladino in šport, ki pa takrat ni bilo pristojno za NUBK in ni moglo vplivati na politiko direktorja NUBK, ki je kategorično nasprotoval vključitvi Kosova v regionalno mrežo COBISS.Net. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in tehnologijo pa očitno ni prepoznalo ali ni želelo prepoznati, kako pogubna je njegova politika izolacije knjižnic na Kosovu.

SODELOVANJE KOSOVO – SLOVENIJA NA PODROČJU BIBLIOTEKARSTVA

Oktobra 2010 je bil podpisan celo Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Kosovo o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti, v katerem se tretji odstavek 2. člena glasi: »Pogodbenci se strinjata, da bosta še naprej ustvarjali pogoje za sodelovanje v okviru projekta COBISS.Net«. Vendar pa se tudi zatem ni nič spremenilo in knjižnice na Kosovu so zato ostale brez nadaljnje razvojne pomoči.

V strokovnih knjižničarskih krogih in kosovskih medijih se že dalj časa govori in piše o tem, kako Nacionalna knjižnica Kosova (NBK) plačuje vzdrževanje programa Aleph-500, katerega funkcionalnosti ne koristi dovolj. Težko je razumeti tiste, ki po enajstih letih od nakupa programa Aleph-500 še vedno razlagajo, da zaposleni v nacionalni knjižnici niso dovolj usposobljeni za uporabo navedenega programa, da knjižnici manjka profesionalni kader za informacijsko tehnologijo in za angleški jezik ipd. Ob tem vodstvo nacionalne knjižnice pravi, da ni bilo druge rešitve kot plačati vzdrževanje programa Aleph-500 še za eno leto,

vendar pa bo posebna strokovna skupina presodila, ali se spleča še naprej plačevati njegovo vzdrževanje.

Le upamo lahko, da bo navedena strokovna skupina najprej ugotovila, kakšne funkcionalnosti mora imeti programska oprema za avtomatizacijo knjižničnega poslovanja, ki bi zadostila potrebam knjižnic na Kosovu. Nacionalna knjižnica očitno knjižnic na Kosovu noče povezati v nacionalni knjižnični informacijski sistem z vzajemno katalogizacijo in vzajemnim (centralnim) knjižničnim katalogom ter z integriranim upravljanjem katalogov in bibliografij, ker program Aleph-500 tega ne omogoča. Ponudnik programske opreme Aleph-500 (Ex Libris) tudi ne zagotavlja uporabniških vmesnikov in priročnikov ter izobraževanja v albanskem jeziku.

DRAGO VZDRŽEVANJE

Če se knjižnice na Kosovu želijo povezati v nacionalni knjižnični informacijski sistem z vzajemno katalogizacijo, obstaja za to samo ena možnost – implementacija sistema COBISS in vključitev v regionalno mrežo COBISS.Net, ki jo razvija in vzdržuje IZUM – regionalni Unescov center za razvoj knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti. Knjižnicam v tej mreži je omogočen dostop do več kot 10 milijonov bibliografskih zapisov, ki jih v procesu vzajemne katalogizacije lahko brezplačno prevzemajo v svoje baze podatkov in se s tem izognejo visokim stroškom originalnega kreiranja bibliografskih zapisov. Za primerjavo: NBK ima po enajstih letih uporabe programa Aleph-500 v svoji bazi podatkov nekaj nad 75.000 bibliografskih zapisov, knjižnice v Albaniji pa imajo po treh letih od vzpostavitve sistema COBISS.AL v vzajemni bazi podatkov COBIB.AL že preko 91.000 zapisov.

Seveda NBK ni imela druge možnosti kot plačati vzdrževanje programa Aleph-500 še za eno leto, a to ni bilo plačilo za naprej, temveč za obdobje od februarja 2015 do februarja 2016. Res pa je tudi, da je IZUM konec septembra 2015 ponudil Ministrstvu za kulturo, mladino in šport implementacijo sistema COBISS na Kosovu v okviru programa mednarodne razvojne pomoči. NBK bi morala za to plačati le 1.000 EUR, prvo fazo izobraževanja katalogizatorjev NBK (v albanskem jeziku in ob pomoči sodelavk iz Albanije) ter prenos baze podatkov NBK v

COBISS.KS pa je bil IZUM pripravljen realizirati do konca leta 2015. Poleg tega bi bili tudi letni stroški vzdrževanja sistema COBISS.KS nižji od vzdrževanja programa Aleph-500. Novo vodstvo NBK se na ponudbo (še) ni odzvalo.

V zvezi s tem je treba vedeti, da sta Aleph-500 in COBISS dve povsem različni stvari. Aleph-500 je komercialna programska oprema za avtomatizacijo knjižničnega poslovanja, COBISS (kooperativni online bibliografski sistem in servisi) pa je neprofitna platforma nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov v mreži COBISS.Net. Sestavni del te platforme je sicer tudi programska oprema, ki pa je ni mogoče kupiti, temveč jo knjižnice dobijo v uporabo, če se povežejo v nacionalni knjižnični sistem in sprejmejo pravila brezplačne izmenjave bibliografskih zapisov v mreži COBISS.Net, kar knjižnicam v procesu vzajemne katalogizacije prinaša izjemne finančne in časovne prihranke. Gre torej za dve zelo različni konceptiji informatizacije knjižnic.

NI ŠTUDIJA BIBLIOTEKARSTVA

Za implementacijo sistema COBISS na Kosovu ni nujno, da knjižničarji obvladajo angleški jezik. Vsi uporabniški vmesniki in priročniki so v albanskem jeziku in tudi izobraževanje za vzajemno katalogizacijo se izvaja v albanskem jeziku. Resen problem pa je, da večina knjižničarjev na Kosovu nima bibliotekarske izobrazbe, ki je v razvitem svetu danes pogoj za večino delovnih mest v knjižnicah. Na Kosovu namreč ni univerzitetnega študija bibliotekarstva, nacionalna knjižnica pa tudi ne organizira izobraževanja za strokovni bibliotekarski izpit. Tako je v zadnjih 25 letih le 15 kosovskih knjižničarjev pridobilo formalno izobrazbo na izrednem podiplomskem študiju bibliotekarstva na Univerzi v Zadru (2007/2008) ali na Univerzi v Ljubljani (2009/2010). Navedeni študij je bil organiziran v okviru projekta COBISS.Net in ga je financirala Vlada Republike Slovenije s ciljem razvojne pomoči državam Zahodnega Balkana. Za primerjavo: v Sloveniji, ki je po številu prebivalcev enaka Kosovu, je v knjižnicah zaposlenih več kot 600 knjižničarjev z najmanj univerzitetno bibliotekarsko izobrazbo.

Tudi Nacionalna knjižnica Albanije, ki uporablja program Adlib, se na podobno ponudbo IZUM-a za

vklučitev v sistem COBISS.AL še ni odzvala. Znano je namreč, da sta nekdanji direktor Narodne in univerzitetne knjižnice Kosova, dr. Sali Bashota, in nekdanji direktor Nacionalne knjižnice Albanije, dr. Aurel Plasari, iz nerazumskih razlogov družno nasprotovala vključitvi v COBISS.Net in pri tem podpirala eden drugega. Med drugim sta izumila tudi "skupnega sovražnika" – sistem COBISS naj bi bil "slovanski", kar je težko razumeti, ko pa se Kosovo pri marsičem zgleduje po Sloveniji. Nekateri na Kosovu še menijo, da "obstaja bojazen, da bi Srbi ukradli zapise iz baze podatkov NBK". Kakšni absurdi! Iz vzajemne baze podatkov Srbije (COBIB.SR) je bilo doslej v vzajemno bazo podatkov Albanije (COBIB.AL) prenesenih 5.838 bibliografskih zapisov, v obratni smeri pa 21 zapisov. Očitno je, kdo ima od sodelovanja več koristi. Poleg tega pa si tudi Kosovo prizadeva za pridružitvev Evropski uniji in sodelovanje s sosedi je eden od pogojev za to.

Za informacijsko družbo, ki podpira na znanju temelječ razvoj, so knjižnični informacijski sistemi izjemno pomembna infrastruktura, brez katere si ni mogoče predstavljati sodobnega šolstva in raziskovanja, pa tudi ne kulturnega, tehnološkega in gospodarskega razvoja. Knjižnice ne morejo uspešno delovati kot osamljeni otoki, ampak se morajo povezovati ter s tem zagotavljati pogoje dialoga in sodelovanja kot najboljših podlag za razvoj vsake od držav in mednarodne skupnosti v celoti. Komu je torej v interesu razvojno zaostajanje in izolacija knjižnic na Kosovu? V interesu tistih, ki se zavzemajo za pridružitvev Kosova Evropski uniji, zagotovo ne!

Upamo, da bodo pristojna ministrstva Vlade Republike Kosovo podprla predlog IZUM-a Evropski komisiji in državam Zahodnega Balkana, da se projekt COBISS.Net v obdobju 2016–2018 financira iz evropskih sredstev – program IPA. Projekt med drugim vključuje tudi izredni podiplomski študij bibliotekarstva na Univerzi v Skadru s ciljem kadrovske okrepitve knjižnic v Albaniji in na Kosovu.

Avtor je koordinator projekta COBISS.Net,
IZUM, Maribor, Slovenija

Podnaslove je izbralo/dodalo uredništvo!